

Za višjo higiensko raven kmečkega doma

Dr. Ivan Bonač

Mestni ljudje, še bolj pa oni iz industrijskih centrov, pogosto občutijo živo potrebo, da pohite ven iz dima, megle, smradu in ropota, stran iz gneče čemernih ljudi — na deželo in v prirodo, da se naužijejo sonca in svežega zraka, da se krepko razgibljejo, pa tudi razvedrijo v družbi šegavih ljudi. Človek bi upravičeno sodil, da je na deželi samo zdravje doma, in vendar — ni tako. Zdravstvene razmere tamkaj navadno niso najbolj ugodne. Skoraj povsod imajo mesta nižjo splošno umrljivost, dojenčki redkeje obolevajo in v blažjih oblikah, njih mortaliteta je znatno nižja. Prav isto velja za tuberkulozo in druge nevarne bolezni. V mestih je tudi precej manj bolezni, ki so v zvezi z nesnago (izjeme so le hidrične epidemije v mestih, ki pa nastanejo zaradi defektov na centralni preskrbi z vodo). Tudi mladina je v mestih na splošno fizično bolj razvita kot na deželi. Dejstvo je torej, da prebivalstvo na deželi nima pričakovanih koristi od raznih prednosti, kot so: obilje sonca in svežega zraka, krepka zaposlitev na prostem, sveža prirodna živila, redka zazidava naselja, manjši promet ipd. Podeželje pač počasneje sledi velikemu napredku, ki ga doživlja mesto. Vzemimo samo intenziven razvoj komunalne higiene, obsežne asanacije, boljšo organizacijo in kvaliteto zdravstvene službe, širjenje splošne in zdravstvene kulture. Zato moramo v izgradnji socialistične družbe vzporedno z industrializacijo dežele storiti vse, da zmanjšamo obstoječe razlike med mestom in vasjo. Veliko vlogo igrajo nedvomno socialno-ekonomski činitelji. Kmetijske zadruge pa v svojem bistvu pomenijo materialno bazo, od njihovega razvoja je odvisna finančna moč — torej tudi sredstva za higiensko ureditev naših vasi, kar nas kot zdravstvene delavce najbolj zanima. Da bi znali ljudem in tudi vodstvom kmetijskih zadrug ter bodočih komun s kmečkim prebivalstvom pravilno svetovati, kako naj zboljšajo življenje svojemu zdravju v prid, moramo dobro poznati higienske pomanjkljivosti naših kmečkih domov. Način bivanja namreč prav na podeželju pogosto upravičuje znano staro pravilo: slabo stanovanje — slabo zdravje!

Oglejmo si pozorno domačije na deželi, od zunaj, pa tudi njih notranjost, pa bomo pogosto ugotovili številne higienske pomanjkljivosti! Nešteto domov ima n. pr. kaj malo sonca, toplote in svežega zraka. Bivališča so zato vlažna, hladna in celo temačna, v njih vlada neugodna, škodljiva mikroklima. Nevarni mikrobi imajo v vlagi in mraku vse pogoje za neovirano rast in razvoj. Marsikje zanemarjajo tako osebno kot kolektivno higieno. Slabo služijo potrebemu počitku majhne spalnice in neprimerna ležišča; ljudje pogosto ležejo kar v oblačilih, ki jih nosijo čez dan! Pomanjkljiva osnovna snaga pri ljudeh in v njih okolici nudi obilo priložnosti, da se razmnožuje vsakovrstni mrčes in golazen, ki prenaša nevarne infekte. Obširna anketa pred petimi leti je pokazala, da nad tri četrtine stranišč, gnojišč in smetišč ne ustreza osnovnim higienskim zahtevam glede njih izgradnje in higienskega režima. Tudi preskrba z vodo je marsikje tako primitivna, kot je bila pri davnih prednikih. Več kot tretjina Slovencev uporablja vodo iz vodnjakov in 75 % le-teh daje bakteriološko neprimerno vodo. Tudi od kapnic le redkokatere ustrezajo

higienskim predpisom; 3 % Slovencev je celo navezanih na uživanje prave površinske vode. V podeželju pa se močno uveljavljajo še drugi škodljivi činitelji: prehrana je pogosto enolična in po kvaliteti nepopolna, saj ji zlasti manjkajo biološko važne »zaščitne snovi«. Ljudje navadno ne poznajo niti osnovnih načel profilakse in se to maščuje pri pojavu kužne bolezni v hiši, pa tudi ob poškodbah (tetanus!). Delo nasploh je naporno, premalo mehansirano; po delu ni pravega počitka in ne oddiha.

Vse te nepravilike zmanjšujejo življenjsko moč in odpornost prebivalstva, hkrati pa ustvarjajo stalno nevarnost za endemije in za epidemično širjenje kužnih črevesnih bolezni in parazitarnih invazij, zlasti za številne akutne gastroenteritise dojenčkov in otrok, ki so najčešče infekcijskega značaja. Dolgotrajne stanovanjske škodljivosti so povod, da so hudo razširjeni tudi kronični infekti, zlasti tuberkuloza in revmatične bolezni, pri mladini pa angine, prebavne motnje, avitaminoze, anemija, rastna slabost in splošna oslabelost; to pa je zopet povod za pogostne nevarne komplikacije pri akutnih otroških nalezljivih boleznih. Dolgotrajni fizični napori pod trdimi delovnimi pogoji so vzrok, da se tako pogosto pojavljajo krčne žile, hemoroidi, kile, težave v zvezi s porodi ipd. Te bolezni in nadloge zmanjšujejo delovni zanos in sposobnost prebivalstva ter povzročajo ogromne materialne izdatke. Medicinskemu kadru prizadevajo mnogo dela in skrbi, pa še uspehi pogosto niso zadovoljivi in se zdravstvene razmere ne izboljšajo kaj prida! Medicinski kader bi zato moral posvečati mnogo več pozornosti preventivnemu delu v smislu načel sodobne medicine, ki postavlja na prvo mesto študij socialne etiologije in patologije ter široko in specifično preventivo, potem šele terapijo in rehabilitacijo. Uspehi dela v tem smislu se sicer ne bodo takoj pokazali, bodo pa trajni, v največjo korist ljudskemu zdravju, medicinskemu kadru pa v veliko zadoščenje.

Medicinska sestra prihaja pri svojem delu — v ustanovah in na terenu — v osebni stik z ženami in gospodarji, ki so že pokazali resno voljo, da zlasti v okviru kmetijskih zadrug in Rdečega križa aktivno sodelujejo pri reševanju aktualnih zdravstvenih vprašanj na vasi. Medicinski sestri bo uspelo aktivirati tudi one, ki danes še stojijo ob strani, če jim bo le nazorno in s primeri razložila, da je higienska ureditev domačije eden osnovnih pogojev za gospodarski napredek. Prva konkretna naloga medicinske sestre bo torej: dvigati higiensko raven kmečkega doma in razvijati higiensko kulturo njegovih stanovalcev. Kateri pa so ti problemi, na katere je treba stalno opozarjati?

V bivališču se razvija velik del življenja družine, zato mora nuditi optimalne pogoje ter ustrezati fiziološkim zahtevam. Biti mora neposredno osončeno, suho in urejeno, tako da se v njem lahko vzdržuje komfortna mikroklima, ki organizmu omogoča uspešno uravnavanje telesne toplote. Domačijo v celoti moramo tako urejati in vzdrževati, da nas uspešno ščiti pred infekcijo. Potrebne so torej dovolj prostorne in zračne spalnice s posebnimi ležišči tudi za otroke, zadostna količina zdrave pitne vode, priprave za vzdrževanje osebne higiene, čisto in higiensko urejeno stranišče, gnojišče in smetišče. Povsod morata vladati snaga in red; mleko in druga živila je treba skrbno čuvati pred okvaro in okuženjem. Zdravo bivanje zadovoljuje tudi psihološke in socialne potrebe družine, saj omogoča harmonično sožitje in lepo razvijanje družin-

skega življenja. Zdravo bivanje torej pospešuje ne samo fizično, temveč tudi duševno zdravje družine!

Vsem zahtevam ustrezajoča bivališča seveda ne bomo mogli ustvariti v starih stavbah z vlažnim ali celo kamnitim zidovjem, ki neprestano črpa vlago iz vlažne zemlje. Z razvojem materialne in kulturne blaginje pa bo zgrajenih vse več novih stanovanjskih poslopij, v katerih se bodo dala urediti res zdrava in udobna bivališča. Za čudo se celo pri novih gradnjah pogosto vse premalo pazi na higiensko kvaliteto gradbišča: hiše postavljajo v senčno lego, na vlažna tla ali na premalo trden teren, tako da so škodljive posledice neizbežne. Žal je take napake pozneje skoraj nemogoče popraviti. Dandanes že prodira zavest, da je treba gradbišču posvetiti vso pozornost in že vnaprej rešiti vprašanja, kot so: preskrba z dobro pitno vodo, higiensko odstranjevanje odpadkov in napeljava elektrike. Za pravičen razvoj kmečkega gospodarstva je nadalje zelo važna smotrna lega hiše in gospodarskih poslopij (kar je treba predvideti v načrtu), da bosta sonce in zrak imela prosto pot. Za vsako zgradbo najvažnejši so trdni in suhi temelji. Na količkaj vlažnem terenu (najbolje v vsakem primeru) je treba temelje vodoravno in navpično izolirati pred talno vlago (s slojem asfalta ali asfaltne lepenke). Priporočljivo je podkletenje stavbe, da zrak kot slab toplotni prevodnik loči hišna tla od zemljišča. Pri nepodkleteni hiši naj se tla pritličja dvignejo vsaj za 30 cm nad zemljo: spodaj leži gramozni nasip, nad njim betonska plošča z vodoravno izolacijo, zgoraj pa še peščen nasip kot toplotna zaščita hišnih tal. V dobi varčevanja je treba opozoriti na nevarnost, da se s starim gradbenim materialom, pa tudi z vlažnim lesom lahko prenesejo spore nevarne hišne gobe (drvojedke). Stranišče naj bo na vsak način prizidano k hiši. Gradi se kot suho stranišče z greznico, pri vodovodni preskrbi pa kot splakovalno stranišče, ki dobi malo hišno čistilno napravo.¹ Kopalnica dandanes ni več kako razkošje, temveč važen sestavni del bivališča. Higiensko udobje in zdravstvena varnost zahtevata na sončno stran razporejene dnevne in otroške prostore, ločene spalnice za otroke in morebitne preužitkarje, za gospodinjsko delo smotrno urejeno kuhinjo, široka večdelna okna z zračilnimi krili ipd.

Pozornost je treba posvetiti tudi okolici hiše, zlasti dvorišču. Pameten kmetovalec si bo na senčnem vrtu zgradil higiensko betonirano gnojišče z gnojnično jamo, uredil bo tudi smetišče ali kompostni kup, pa bo s tem rešil zdravstveno in gospodarsko vprašanje odpadnih snovi oziroma gnoja in gnojnice. Vprašanje preskrbe s pitno vodo je treba — kot omenjeno — načelno rešiti že pred gradnjo hiše. Tu imajo velike naloge sanitarni in tehnični organi na okrajih. Odpraviti morajo namreč tudi posledice dosedanje higieneske zaostalosti ter asanirati številne majhne objekte, ki so v bistvu vzrok slabih zdravstvenih razmer (stranišča, gnojišča, smetišča, vodnjaki, kapnice ipd.). Ljudska oblast in množične organizacije podpirajo to delo — male asanacije, s katerimi je oddelek za komunalno higieno CHZ začel že v letu 1951. Mnogi odbori za male asanacije na okrajih so razvili že lepo aktivnost. Medicinska sestra je dolžna, da v ljudstvu razvija smisel za higiensko kulturo domačije in s tem pripomore k čim lepšemu razvoju malih asanacij.

Posebno vprašanje je higienska ureditev gospodarskega dela pri kmečki hiši. Tudi živali namreč imajo zahteve glede ugodne mikroklima, glede ustrež-

¹ Ing. France Dolničar (CHZ): Male in hišne čistilne naprave odplak.

nih ležišč, razsvetljave, nege in prehrane. Vse to imenujemo zoohigiena. Higieniskim zahtevam se bo dalo v celoti ustreči le z gradnjo novih hlevov za živino. Osnovne higienske pomanjkljivosti, ki nevarno ogrožajo zlasti kakovost mleka, pa se dajo odpraviti z malo asanacijo.

Hišo, stanovanje in okolico hiše je treba tudi pravilno vzdrževati in negovati. Pozorna medicinska sestra bo ob hišnem posetu opozarjala ljudi na marsikakšno pomanjkljivost. Tudi v skromnem bivališču se da vzdrževati osnovno higiensko udobje. Vzoren red in snaga, pogostno zračenje in sončenje, sprotne zatiranje mrčesa, občasno beljenje in sprotne popraviljanje nastalih malih okvar — vse to ne zahteva velikih izdatkov, vse bolj pa razumevanja in nekaj dobre volje. Vselej je treba poudarjati važnost preventive: preprečiti je treba prenašanje nesnage v bivališče, razvoj mrčesa in golazni, nastanek slabega zraka, stanovanjske vlage ipd. Stanovanjska kultura mora biti neločljivo zvezana z osebno higiensko kulturo stanovalcev; uvajati je torej treba higienski režim življenja v družino. Tudi na tem važnem področju čaka zdravstvene delavce še mnogo dela! Medicinska sestra se bo živoanimala za vse te probleme in bo pomagala kmečkim ženam preko Zveze zadružnic in odborov Rdečega križa, da se v naših domačijah na podeželju ustvarijo pogoji, ki so temelj zdravja v družini.

Delo zadružnic in k

za gospodarski vasi

Leta 1951. je na združuje pretežni delnejše sodelovanje pri darskih in prosvetnih nica Mednarodne zve: 20 milijonov žena iz v

Kako je pa Zvez

glavni odbor Zveze zadružnic, glavni odbori pri Glavnih zadružnih zvezah tistih republik pa republiški glavni odbori pri Glavnih zadružnih zvezah tistih republik. In končno imamo še pri okrajnih zadružnih zvezah odbore zadružnic, ki povezujejo zadružnice iz vseh zadrug. Pri zadrugah na vasi zadružnice nimajo posebnih odborov, temveč so neposredno povezane v zadrugo kot vsi drugi člani kmetijskih zadrug. V okviru Zveze zadružnic povezujemo vse tiste žene, ki so v kmetijskih zadrugah včlanjene same ali pa so z zadrugo povezane preko katerega od članov družině (moža, staršev, brata).

Dokler so bile splošne kmetijske zadruge samo slabo urejene trgovinice na vasi, se naši kmečki ljudje niso kaj pridaanimali zanje. Toda zadnja leta se je večina kmetijskih zadrug preusmerila od trgovine, ki naj bi bila samo njihova postranska dejavnost, k pospeševanju kmetijstva kot svoji osnovni nalogi. S tem se je število članstva znatno povečalo, obenem pa je za tako zadrugo, ki ima na skrbi zboljšanje kmetijske proizvodnje, izredno močno naraslo tudi zanimanje med kmečkim prebivalstvom. Ob vsem tem

lati Zveza zadružnic, ki jih vključi v čim aktivakor tudi drugih gospoiznic Jugoslavije je čla: tej je včlanjenih preko

na? V Beogradu deluje posameznih republik pa